

DEL «DISTINGIR», O EL NAZISME I EL FEIXISME EN LITERATURA

Simultàniament un escriptor feixista —italià, doncs— i un escriptor comunista se les heuen amb el nazisme literari. L'italià, Enrico Rocca, no amaga el seu zel a establir les aparences que fan més personals feixisme i nazisme. El marxista Tom Kamp, molt documentat, tot limitant-se a exposar, tan tendenciosament com li permeten els fets, la misèria actual de les lletres alemanyes sota la creu gammada, empra el mot «feixista» com a genèric per a assenyalar el nacionalsocialisme i els règims vigents a Itàlia, Polònia, Romania i Bulgària. Tots dos, però, coincideixen a advertir la carència d'una literatura alemanya sota el Terç Reich.

Quant a les observacions de l'escriptor italià, és fàcil remarcar que, amb poques i subtils diferències, són les mateixes que han estat fetes, justificadament, a la literatura sota Mussolini. Hi ha una certa perversitat —un gaudi i un avantatge en la perversitat— per part de Rocca a «traspasar», per dir-ho així, a la literatura nazi els defectes, per carència, assenyalats a la literatura italiana sota el Feix. Tot allò que ha estat observat a Itàlia, Rocca ho observa a Alemanya. Gosa escriure: «Allò que a l'Alemanya literària d'avui és encara bell no és nou, i allò que és nou, francament, no és bell.» Aquest retret adés havia estat fet a la literatura italiana del feixisme ençà.

Si Hitler reivindica Itàlia —si fa, amb la seva política del pitjor, passador el feixisme—, els italians no han esperat gens a aprofitar-se d'aquest guany. Maurras no va voler reconèixer la filiació nacionalista del feixisme. El considerava heterodox. (Tot i que els millors doctrinaris del nacionalisme italià procedeixen de l'escola monàrquica francesa.) Ara, els més atents dels italians, després dels escarafalls dels qui consideraven tota revolució nacional com a feixisme expansiu, tampoc no reconeixen la filiació feixista del nazisme.

No és pas d'ara que hom admet les singularitats de tots dos moviments. Tot un orfeó de veus rudes titllant de feixistes els qui no són precisament estalinians, trotskistes compresos, no té un agut prou fort per a fer callar els qui s'afanyen a distingir. (Durant aquests dos anys darrers, un mot d'ordre ha arribat al paroxisme de la comicitat: són feixistes els demòcrates, els socialistes, els monàrquics, els catòlics, els maçons, els republicans, els marxistes no leninistes! En rigor, és feixista aquell qui no s'ajup a Moscou.) Però distingir és una característica de la mentalitat dita llatina. És l'orgull propi dels mediterranis.

Àdhuc els italians s'han afanyat a distingir i a aprofitar-se d'aquesta facultat. La paradoxa, doncs, d'un escriptor italo-feixista «passant» a Alemanya els defectes inicials del règim té les seves excuses i el seu pintoresc.

* *

L'escriptor italià acusa la política nazi: *a)* d'haver sotmès al foc, àdhuc material, la literatura pre-hitleriana, i d'haver emès els primers decrets d'ostracisme contra els escriptors més assenyalats; *b)* d'haver-se fet seva la preocupació de Goebbels per instaurar, tot d'una, un «art heroic, fèrriament romàntic, nacional, amb gran *pathos*»; *c)* de no haver après del feixisme la fe, que fa tolerants envers les errors d'altri, la generositat i la liberalitat adversa al fanatisme; *d)* d'haver considerat la nacionalitat com a factor ràcic i no com a factor espiritual, expansiu i no exclusiu; per tant, de negar la nacionalitat a ningú que hagués afirmat pràcticament la voluntat de pertànyer-hi, fos quina fos la seva sang; *e)* d'haver desnaturalitzat, en intervenir-hi inoportunament, el procés de depuració de la literatura alemanya, en totes les seves etapes: casolana de pre-guerra, expressionista, novoobjectivista, racionalista, cerebralista i, als darrers temps, purament lírica i tendencialment humanista; *f)* d'aturar aquest procés en el moment que la literatura alemanya començava a donar valors universals per fer-la retrocedir a l'etapa paternalista de l'era guillemiana.

Tots dos escriptors conclouen el mateix: la literatura alemanya d'avui és un devessall de novel·letes regionals, idíl·liques i infantívoles. La novel·leta rosa i pastoral amb tots els defectes. Per a Enrico Rocca, però, perquè Alemanya recobri el seu prestigi literari, cal que el nazisme abandoni la seva metafísica de la raça i no esporugueixi els artistes del propi país amb insensats processos a les intencions i amb les més absurdes reconeixences a la soca i a les branques de l'arbre genealògic. Per a Tom Kamp, només la revolució social allibera els escriptors i els posa problemes vivents i humans; però els qui en viuen o en veuen els resultats, en dubten.

Alguns escriptors italians, en admetre les errors del nazisme en literatura, confessen les pròpies, sobretot en els primers temps. Però és cert, i és bo reconèixer-ho, que han estat més realistes en la comprensió dels fins propis de la literatura. La literatura, l'art, la música, el cinema, la dansa, etc., segueixen, modernament, el procés propi —ascendent o decadent— amb independència dels règims polítics. No fa gaire temps que, en referir-me a Itàlia, vaig escriure que la política havia fallat en art i en literatura. Ho reconeixen els mateixos escriptors. Quan el feixisme ha deixat d'insistir i ha lliurat les arts a elles mateixes, aquestes han reprès el vell camí, que és, en aquests

temps, el de tots per tal com és universal.

L'escriptor italià arriba a escriure aquesta afirmació heterodoxa a Berlín i a Moscou: «L'art, púdic, abandona el qui vol adaptar-lo, amb violència, als propis fins particulars.»

No és gens fàcil assegurar, com pretén, càndid, un altre escriptor italià, que només al cap de trenta anys un règim ha reformat talment l'individu que permeti d'esperar un renovellament de la literatura i una nova renaixença humanista.

De fet, els italians, liberalitzadors i escèptics, «distingeixen». Els alemanys i els russos «confonen».

És el camí de l'alliberament, en política: distingir per separar i concretar. L'essència mateixa de l'humanisme en art i en literatura.

J. V. Foix
[17-I-1935]